

public institutions. A developed civil society is an integral attribute of modern democracy. Ukraine's course towards European integration requires the formation of robust civil society institutions capable of exerting effective influence on the activities of state authorities and local self-government bodies.

Currently, in accordance with international community requirements, the establishment of civil society in Ukraine requires strengthening its statehood in terms of further building a rule of law state with proper guarantees and protection of human rights, ensuring freedom of speech and thought, expressing views, beliefs, freedom of association, and active participation in government affairs. Civil society represents the interests of social groups and citizens, and its institutions play an active role in promoting territorial integrity and peacebuilding, making the creation of favorable conditions for its development a crucial task for all government authorities and local self-government bodies.

The primary goals of state policy aimed at the development of civil society involve providing a favorable policy and legal environment for its institutional development, actively involving citizens and civil society institutions in the processes of formulating and adopting socially significant state management decisions, shaping and implementing state and local policies, and ensuring transparency in the participation of civil society institutions in state affairs.

Keywords: *civil society, European integration processes, integration.*

УДК 342.7

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-4-13-19

**Юрій
КИРИЧЕНКО[©]**
доктор юридичних
наук, професор

**Наталія
РЕЗАНОВА[©]**
кандидат
філософських наук,
доцент

*(Національний університет «Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна)*

ПРАВО НА НЕДОТОРКАННІСТЬ ЖИТЛА В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Досліджено конституційну практику нормативного регулювання права на недоторканність житла, закріпленого в ст. 30 Конституції України, та відповідних нормах конституцій європейських держав. Авторами обґрунтовано необхідність викладення зазначеної норми відповідно до вимог міжнародних документів з прав людини, зважаючи на закордонний досвід щодо конституційного регулювання права на недоторканність житла, а також з метою усунення суперечностей між положеннями міжнародно-правових актів і національним законодавством України.

Ключові слова: *конституція, житло, недоторканність, право на недоторканність житла.*

Постановка проблеми. Житло є невід'ємною складовою особистого життя людини, тому вона має природне право не тільки на саме житло, а й на його недоторканність. Як наголошує І. Літвінова, житло для людини – така ж необхідна річ, як одяг та їжа. Споконвіків людина дбає про своє житло, оберігає його, захищає [1, с. 59].

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Дослідженням окремих питань конституційного регулювання права на недоторканність

© Ю. Кириченко, 2023
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-1212-1622>
kirichenko_yuriy84@ukr.net

© Н. Резанова, 2023
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-3094-4881>
reznat120@gmail.com

житла займались А. Біднажевська, А. Георгіца, В. Кравченко, В. Маляренко, В. Погорілко, П. Рабінович, Ю. Тодика, В. Федоренко, О. Фрицький, П. Шляхтун, І. Шумак та інші вчені.

Водночас деякі питання окресленої проблематики залишаються недостатньо дослідженими і потребують подальшого наукового розвитку.

Метою статті є виконання порівняльно-правового аналізу конституційного регулювання права на недоторканність житла в Україні та європейських державах, а також формулювання відповідних пропозицій щодо вдосконалення положень ст. 30 Конституції України.

Виклад основного матеріалу. Право на недоторканність житла є міжнародно визнаним правом, що знайшло своє відображення в Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та Конвенції про захист прав людини та основних свобод, а також у переважній більшості конституцій європейських держав, крім Норвегії, Сан-Марино, Франції та Швеції, де закріплення цього права регулюється галузевим законодавством. При цьому, як зазначає І. Літвінова, будь-яка держава, що проголошує демократичні засади здійснення правосуддя, намагається, аби ці міжнародні положення найбільш повно, чітко та послідовно були відображені в її національному законодавстві [1, с. 60]. Не є винятком й Україна, яка в Конституції закріпила спеціальні норми, згідно з якими: «Кожен має право на житло» (ч. 1 ст. 47) та «Кожному гарантується недоторканність житла» (ч. 1 ст. 30) [2], які загалом відповідають зазначеним міжнародним документам з прав людини. Ці конституційні норми з погляду охорони прав і свобод людини мають принципово важливе значення, і тому здійснення громадянського права на недоторканність житла неможливо собі уявити без реалізації права на житло, тому що без наявності якого право на недоторканність буде лише фікцією. А на думку П. Назаренка, недоторканність житла чи іншого володіння особи є однією зі складових особистої недоторканності та тісно пов'язана з правом на недоторканність особистого і сімейного життя, гарантованого ст. 32 Конституції України [3, с. 123].

Треба зазначити, що для конституцій європейських держав характерними є як схожості, так і певні відмінності. Результати дослідження змісту їх положень свідчать про те, що в них у різний спосіб здійснюється правове регулювання цього права. Наприклад, у конституціях Андорри, Греції, Грузії, Іспанії, Латвії, Ліхтенштейну, Португалії, Угорщини, Фінляндії, Швейцарії вказане право розкривається у сукупності з іншими правами людини. Зокрема, у ст. 15 Конституції Андорри право на недоторканність житла пов'язано з правом на таємницю спілкування [4], у ст. 96 Конституції Латвії – з правом приватного життя та кореспонденції [5], у § 59 Конституції Угорщини – з правом на добре ім'я, а також з правом на захист особистої таємниці та персональних відомостей [6], а в § 10 Конституції Фінляндії – з правом на захист приватного життя, честі [7]. Отже, закріплюючи право на недоторканність житла разом з іншими правами людини, законодавці цих держав дають зрозуміти, що зазначені права не можуть бути окремо один від одного. Водночас у конституціях Австрії, Азербайджану, Бельгії, Болгарії, Вірменії, Данії, Естонії, Італії, Литви, Люксембурга, Північної Македонії, Молдови, Монако, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Румунії, Сербії, Словаччини, Словенії, Туреччини, Хорватії, Чехії, Чорногорії це право сформульовано як самостійне особисте право.

Аналізуючи положення ч. 1 ст. 30 Конституції України, варто зазначити, що в ньому разом із терміном «житло» використовується термін «недоторканність», який, за висловлюванням О. Козира, означає заборону у будь-який спосіб проникати до житла особи без її згоди, крім випадків, передбачених конституцією та законами країни. При цьому повинно йтися не тільки про фізичне (тілесне), але й про інші види проникнення [8, с. 9]. У Конституції України закріплено, що кожна людина має право на особисту недоторканність та їй гарантується недоторканність житла. Крім того, у ч. 1 ст. 30 Конституції України вказується, що «кожному гарантується недоторканність житла», а в ч. 2 цієї статті нарівні з житлом визнаються загальні засади недоторканності іншого (крім житла) володіння особи [2]. Тобто основними термінами зазначеної норми є «житло» та «інше володіння» особи. При цьому треба зауважити, що на доктринальному рівні поняття «житло» тлумачиться неоднозначно, а законодавче визначення воно отримало лише з моменту набуття чинності Цивільного кодексу України, в ст. 379 якого зазначено, що «житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення,

призначені та придатні для постійного проживання в них». А в ст. 6 Житлового кодексу України наводиться головна ознака жилих будинків, жилих приміщень, службових жилих приміщень і гуртожитків, а саме: вони спеціально призначені для постійного проживання громадян. Із цих визначень випливає, що інше майно громадян, яке не пристосоване для постійного проживання та яке є в їх володінні, не входить до поняття «житла». При цьому слушним є зауваження О. Козира, який зазначив, що житло в аспекті досліджуваного конституційного права особи треба відрізнити від того, що розуміється під ним у цивільному чи житловому праві [8, с. 15]. Водночас у конституціях деяких європейських держав застосовується інша термінологія щодо позначення житла. У Конституції Нідерландів вживається термін «житлове приміщення», у Конституції Румунії – «місце проживання», а в Конституції Швейцарії – «будинок».

Варто відзначити, що серед науковців немає єдиного, уніфікованого погляду щодо визначення поняття «інше володіння». К. Фетисенко та С. Ільченко дійшли висновку, що «призначені для тимчасового проживання будинки й приміщення та інші об'єкти людського буття, які фактично або юридично належать особі, доцільно вважати іншим її володінням, визначеним у ст. 30 Конституції України» [9, с. 84]. У зв'язку з цим закономірно виникає питання: а хіба держава не повинна гарантувати недоторканність інших об'єктів володіння особи? На нашу думку, держава повинна гарантувати недоторканність не тільки житла, а й інших об'єктів володіння особи. І тому пропонуємо розширити об'єкт гарантування права на недоторканність житла шляхом закріплення в ч. 1 ст. 30 Конституції України разом із терміном «житло» терміна «інше його володіння». Це доповнення усуне суперечності між ч. 1 та ч. 2,3 ст. 30 Конституції України, в яких йдеться про різні об'єкти недоторканності. До речі, таким шляхом пішли і законодавці деяких європейських держав. Наприклад, у п. 1 ст. 29 Конституції Молдови та в п. 1 ст. 27 Конституції Румунії зазначено, що не тільки житло недоторканне, але недоторканне й місце перебування [10; 11].

У ч. 2 та 3 ст. 30 Конституції України передбачені дії, які можуть обмежувати конституційне право на недоторканність житла та інше володіння особи, а саме: проникнення, огляд та обшук житла. При цьому треба наголосити, що термін «проникнення» використовується у кримінальному праві, а огляд та обшук є кримінально-процесуальними термінами. Офіційне поняття терміна «проникнення» надано у постанові Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 року № 12 із змінами, внесеними постановою Пленуму від 4 червня 1993 року № 3, в якому визнавалося, що «Проникнення – вторгнення в житло з метою вчинення крадіжки, грабежу чи розбою. Воно може здійснюватися як таємно, так і відкрито, як із подоланням перешкод чи опору людей, так і без здійснення опору, а також із допомогою різноманітних засобів, які дозволяють винному викрасти майно з житла без входу до нього» [12, с. 120–121]. Тобто це поняття розуміється із суто кримінально-правових інтересів. З огляду зазначене, К. Г. Фетисенко та С. Ю. Ільченко вважають, що цей термін вжито в Конституції України у більш загальному значенні, який, на їхню думку, означає «дію, кінцева мета якої полягає у тому, щоб суб'єкт її вчинення міг опинитися всередині житла чи іншого володіння особи, які, у свою чергу, повинні мати визначені межі. Шлях проходження суб'єкта містить у собі подолання кордонів житла чи володіння. У разі досягнення мети проникнення, – коли суб'єкт опинився у житлі чи іншому володінні, – воно вважається вчиненим» [9, с. 105].

Ретельний аналіз конституцій європейських держав засвідчив, що термін «проникнення» закріплено й в конституціях Азербайджану, Андорри, Вірменії, Молдови, Нідерландів, Німеччини, Португалії, Румунії, Словаччини, Словенії та Чехії. Водночас у конституціях Грузії, Литви, Сербії, Туреччини застосовується термін «увійти» або «заходити», в конституціях Іспанії та Естонії – «вторгнення», а в Конституції Болгарії – обидва терміни «проникнення» та «увійти».

Також варто звернути увагу на те, що в аналогічних нормах кожної другої конституції європейських держав застосовується термін «обшук». І тільки в ч. 1 ст. 14 Конституції Італії та в п. 3 ст. 29 Конституції Молдови разом з терміном «обшук» закріплено термін «огляд» [13; 10]. Зважаючи на те, що зазначені терміни згідно з кримінально-процесуальним законодавством України є слідчими діями, тому пропонуємо терміни «огляд» і «обшук» вилучити з тексту ч. 2 ст. 30 Конституції України, бо закріплювати будь-які слідчі дії в конституційній нормі є недоцільним,

оскільки це питання повинно регулюватися тільки галузевим законодавством.

Під час встановлення відповідних заборон у конституціях європейських держав використовується різна термінологія. Зокрема, у конституціях Азербайджану, Грузії, Португалії, Словенії використовується термін «ніхто не має права»; у конституціях Андорри, Болгарії, Молдови, Румунії, Сербії, Чорногорії – «ніхто не може»; у конституціях Вірменії та Естонії – «забороняється»; у конституціях Литви та Словаччини – «не дозволяється»; у Конституції Іспанії – «не допускається», а в Конституції Туреччини – «не можна». На нашу думку, у ч. 2 ст. 30 Конституції України більш прийнятним буде замість терміна «не допускається» застосовувати термін «ніхто не може», з якого випливає покладення прямого юридичного обов'язку не здійснювати ту або іншу дію. До речі, запропонований термін також застосовується в Конституції України під час регулювання інших прав людини (ч. 2 ст. 27, ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 29, ч. 4 ст. 35, ч. 4 ст. 36, ч. 4 ст. 41, ч. 3 ст. 44, ч. 3 ст. 47, ч. 2 ст. 58, ч. 1 ст. 61).

У деяких конституціях європейських держав закріплено положення, згідно з яким неможливо проникнути до житла чи іншого володіння особи без її згоди. При цьому в конституціях Азербайджану, Вірменії, Грузії, Нідерландів, Португалії, Сербії, Словенії, Чорногорії застосовується термін «проти волі», а в конституціях Андорри, Болгарії, Іспанії, Литви, Молдови, Румунії, Словаччини, Чехії та Хорватії – «без згоди». Проте в Конституції України таке положення відсутнє. На нашу думку, для більш ефективного захисту недоторканності житла та іншого володіння особи положення щодо проникнення до житла чи іншого володіння особи без її згоди необхідно закріпити на конституційному рівні. Через що пропонуємо положення ч. 2 ст. 30 Конституції України доповнити словосполученням «без її згоди», а також більш детально врегулювати питання проникнення до житла чи іншого володіння особи без її згоди тільки в конкретно встановлених законом випадках або за вмотивованим рішенням суду. Більш того, такий підхід застосовано й в конституціях Азербайджану, Болгарії, Вірменії, Грузії, Данії, Литви, Молдови, Німеччини, Португалії, Румунії, Сербії, Словаччини, Туреччини та Хорватії. Випадки, які передбачені законом, закріплені в конституціях Албанії, Бельгії, Греції, Естонії, Італії, Ліхтенштейну, Люксембурга, Монако, Нідерландів, Польщі, а тільки рішенням суду – в конституціях Андорри, Іспанії, Північної Македонії, Словенії та Чорногорії.

Недоторканність житла та іншого володіння особи не можна вважати абсолютною та необмеженою: у більшості європейських держав цей принцип супроводжується обмежувальними застереженнями, які передбачені п. 2 ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. І тому в особливо невідкладних випадках, передбачених законом, допускається проникнення до житла чи іншого володіння без згоди її мешканців. Наприклад, у п. 3 ст. 21 Конституції Словаччини зазначено, що інші винятки з принципу недоторканності житла можуть бути дозволені законом тільки тоді, коли це необхідно в демократичному суспільстві для захисту життя, здоров'я, майна, прав і свобод інших осіб або для запобігання серйозної загрози громадському порядку. Якщо житло використовується і для підприємницької діяльності або іншої господарської діяльності, проникнення до нього може бути дозволено законом і у випадках, коли це необхідно з метою здійснення завдань публічного управління [14], а в ч. 2 ст. 24 Конституції Литви закріплено, що «без згоди мешканця увійти до житла не дозволяється інакше, як тільки на підставі рішення суду чи у встановленому законом порядку у разі необхідності гарантування громадського порядку, затримання злочинця, врятування життя, здоров'я чи майна людини» [15].

Конкретні випадки проникнення до житла чи до іншого володіння особи без її згоди також передбачені й в конституціях Болгарії, Грузії, Естонії, Іспанії, Італії, Північної Македонії, Молдови, Німеччини, Румунії, Сербії, Словенії, Фінляндії, Хорватії, Чехії та Чорногорії.

Конституція України в ч. 3 ст. 30 встановила випадки, коли можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку, а саме: врятування життя людей та майна; переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. При цьому, як слушно зауважив В. Т. Малярєнко, названа жорстка конституційна норма ... не охоплює всіх можливих ситуацій, що виникають в житті. Це також створює проблеми під час правозастосування [16, с. 9]. Зважаючи на викладену наукову позицію, а також те, що положення цієї статті є бланкетним і відсилає суб'єкта правозастосування до іншого

закона, виникає таке питання: а чи потрібно взагалі в нормі Конституції України закріплювати випадки, за яких дозволяється проникнення до житла чи до іншого володіння особи без її згоди?

У зв'язку з цим не можна погодитись з позицією О. Козиря, А. Бідняжевської та Н. Христенко щодо посилення аналізованої конституційної норми детальнішими підставами проникнення до житла осіб [8, с. 16; 17, с. 30; 18, с. 33]. На нашу думку, закріплення в Конституції України невідкладних випадків, які передбачають обмеження права особи на недоторканність житла, є недоцільним. І тому пропонуємо положення ч. 3 ст. 30 виключити із тексту Конституції України.

Висновки. Отже, зважаючи на закордонний досвід щодо конституційного регулювання права на недоторканність житла, а також з метою усунення суперечностей між положеннями міжнародно-правових актів і національним законодавством України, пропонуємо положення ст. 30 Конституції України викласти відповідно до вимог міжнародних документів з прав людини.

Список використаних джерел

1. Літвінова І. Ф. Щодо визначення поняття права особи на недоторканність житла чи іншого володіння. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 59–64.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Назаренко П. Г. Принцип недоторканності житла та іншого володіння особи: загальнотеоретичний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2016. Вип. 38. Т. 2. С. 122–125.
4. Конституція Князівства Андорра від 14 березня 1993 р. URL: <http://www.rada.gov.ua/LIBRARY/catalog/aconst2.htm>.
5. Конституція Латвійської Республіки від 15 лютого 1922 р. URL: <http://www.Latvian.narod/Law/constitution.htm>.
6. Конституція Угорщини від 18 квітня 2011 р. URL: <http://www.constitutions/archives>
7. Основний Закон Фінляндії від 11 червня 1999 р. URL: <http://www.constitutions/archives>
8. Козир О. В. Конституційне право особи на недоторканність житла : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011. 19 с.
9. Фетисенко К. Г., С. Ю. Ільченко. Конституційний принцип недоторканності житла й іншого володіння особи та його реалізація при провадженні досудового розслідування : монограф. Харків : Видавець ФОП Вапнярчук Н. М., 2007. 192 с.
10. Конституція Республіки Молдова від 29 липня 1994 р. URL: <http://www.base.spinform>.
11. Конституція Румунії від 21 листопада 1991 р. URL: <http://www.constitutions/archives>.
12. Про судову практику в справах про корисливі злочини проти приватної власності із змінами, внесеними Постановою Пленуму від 4 червня 1993 року № 3 : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 року №12. Київ : ЮРИНКОН, 1995. С. 111–123.
13. Конституція Італійської Республіки від 22 грудня 1947 р. URL: <http://pravo.org.ua/books/konstytutsiya-italijskoyi-respubliki>
14. Конституція Словацької Республіки від 1 вересня 1992 р. URL: <http://www.concourt.sk>.
15. Конституція Литовської Республіки від 25 жовтня 1992 р. URL: <http://www.constitutions.htm>.
16. Маляренко В. Т. Про недоторканність житла та іншого володіння особи як засаду кримінального судочинства. *Право України*. 2004. № 7. С. 3–14.
17. Бідняжевська А. Ю. Нормативно-правове регулювання конституційного права людини і громадянина на недоторканність житла в Україні. *Право і суспільство*. 2009. № 6. С. 25–30.
18. Христенко Н. Право на недоторканність житла у різних конституціях світу. *Юридична Україна*. 2009. № 4. С. 30–33.

Надійшла до редакції 05.11.2023

References

1. Litvinova, I. F. (2012) Shchodo vyznachennia poniattia prava osoby na nedotorkannist zhytla chy inshoho volodinnia [Regarding the definition of the concept of a person's right to inviolability of housing or other possessions]. *Pravo i suspilstvo*. № 2, pp. 59–64. [in Ukr.].
2. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. [The Constitution of Ukraine dated June 28, 1996]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. № 30, art. 141. [in Ukr.].
3. Nazarenko, P. H. (2016) Pryntsyp nedotorkannosti zhytla ta inshoho volodinnia osoby: zahalnoteoretychnyi analiz [The principle of inviolability of housing and other possessions of a person: a general theoretical analysis]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia : Pravo*. Vyp. 38. T. 2. S. 122–125. [in Ukr.].
4. Konstytutsiia Kniazivstva Andorra vid 14 bereznia 1993 r. [Constitution of the Principality of Andorra of March 14, 1993]. URL: <http://www.rada.gov.ua/LIBRARY/catalog/aconst2.htm> [in Ukr.].

5. Konstitutsiia Latviiskoi Respubliki vid 15 liutoho 1922 r. [The Constitution of the Republic of Latvia dated February 15, 1922]. URL: <http://www.Latvian.narod/Law/constitution.htm> [in Ukr.].
6. Konstitutsiia Uhorshchyny vid 18 kvitnia 2011 r. [The Constitution of Hungary dated April 18, 2011]. URL: <http://www.constitutions/archives> [in Ukr.].
7. Osnovnyi Zakon Finliandii vid 11 chervnia 1999 r. [Basic Law of Finland of June 11, 1999]. URL: <http://www.constitutions/archives> [in Ukr.].
8. Kozyr, O. V. (2011) Konstitutsiine pravo osoby na nedotorkannist zhytla [The constitutional right of a person to inviolability of housing] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02 / Khark. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 19 p. [in Ukr.].
9. Fetysenko, K. H., Ilchenko, S. Yu. (2007) Konstitutsiinyi pryntsyf nedotorkannosti zhytla y inshoho volodinnia osoby ta yoho realizatsiia pry provadzhenni dosudovoho rozsliduvannia [The constitutional principle of the inviolability of a person's home and other possessions and its implementation during a pre-trial investigation] : monohrafiia. Kharkiv : Vydavets FOP Vapniarchuk N. M., 192 p. [in Ukr.].
10. Konstitutsiia Respubliki Moldova vid 29 lypnia 1994 r. [Constitution of the Republic of Moldova dated July 29, 1994]. URL: <http://www.base.spinform> [in Ukr.].
11. Konstitutsiia Rumunii vid 21 lystopada 1991 r. [The Constitution of Romania dated November 21, 1991]. URL: <http://www.constitutions/archives> [in Ukr.].
12. Pro sudovu praktyku v spravakh pro koryslyvi zlochyny proty pryvatnoi vlasnosti iz zminamy, vnesenymy Postanovoiu Plenumu vid 4 chervnia 1993 roku № 3 [On judicial practice in cases of self-serving crimes against private property, as amended by Resolution of the Plenum of June 4, 1993 No. 3] : Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 25 hrudnia 1992 roku №12. Kyiv : YuRINKOM, 1995. S. 111–123. [in Ukr.].
13. Konstitutsiia Italiiskoi Respubliki vid 22 hrudnia 1947 r. [Constitution of the Italian Republic of December 22, 1947]. URL: <http://pravo.org.ua/books/konstitutsiia-italijskoyi-respubliki> [in Ukr.].
14. Konstitutsiia Slovatskoi Respubliki vid 1 veresnia 1992 r. [The Constitution of the Slovak Republic dated September 1, 1992.]. URL: <http://www.concourt.sk> [in Ukr.].
15. Konstitutsiia Lytovskoi Respubliki vid 25 zhovtnia 1992 r. [Constitution of the Republic of Lithuania of October 25, 1992]. URL: <http://www.constitutions.htm> [in Ukr.].
16. Maliarenko, V. T. (2004) Pro nedotorkannist zhytla ta inshoho volodinnia osoby yak zasadu kryminalnoho sudochynstva [About the inviolability of a person's home and other possessions as a basis for criminal proceedings]. *Pravo Ukrainy*. № 7, pp. 3–14. [in Ukr.].
17. Bidniazhevska, A. Yu. (2009) Normatyvno-pravove rehuliuвання konstitutsiinoho prava liudyny i hromadianyna na nedotorkannist zhytla v Ukraini [Normative and legal regulation of the constitutional right of a person and a citizen to the inviolability of housing in Ukraine]. *Pravo i suspilstvo*. № 6, pp. 25–30. [in Ukr.].
18. Khrystenko, N. (2009) Pravo na nedotorkannist zhytla u riznykh konstitutsiiakh svitu [The right to inviolability of housing in different constitutions of the world]. *Yurydychna Ukraina*. № 4, pp. 30–33. [in Ukr.].

ABSTRACT

Yurii Kyrychenko, Nataliia Riezanova. The right to inviolability of housing in Ukraine and European states: comparative-legal aspects of constitutional regulation. The article examines the constitutional practice of regulatory regulation of the right to inviolability of housing, enshrined in Art. 30 of the Constitution of Ukraine, and the corresponding norms of the constitutions of European states. There is a well-founded need to set out the specified norm in accordance with the requirements of international human rights documents.

It is noted that the right to inviolability of housing is an internationally recognized right, which is reflected in the Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as well as in the vast majority of constitutions of European states, except for Norway, San Marino, France and Sweden, where this consolidation right is governed by industry legislation.

It was noted that the constitutions of European states are characterized by both similarities and certain differences. The results of the study of the content of their provisions have shown that in them the legal regulation of this right is carried out in different ways. Thus, in the constitutions of Andorra, Greece, Georgia, Spain, Latvia, Liechtenstein, Portugal, Hungary, Finland, Switzerland, this right is disclosed together with other human rights. And in the constitutions of Austria, Azerbaijan, Belgium, Bulgaria, Armenia, Denmark, Estonia, Italy, Lithuania, Luxembourg, North Macedonia, Moldova, Monaco, the Netherlands, Germany, Poland, Romania, Serbia, Slovakia, Slovenia, Turkey, Croatia, the Czech Republic, In Montenegro, this right is formulated as an independent personal right.

It is emphasized that when establishing relevant prohibitions in the constitutions of European states, different terminology is used. Thus, in the constitutions of Azerbaijan, Georgia, Portugal, and Slovenia, the term «no one has the right» is used; in the constitutions of Andorra, Bulgaria, Moldova, Romania, Serbia, Montenegro – «no one can»; in the constitutions of Armenia and Estonia – «prohibited»; in the constitutions of Lithuania and Slovakia – «not allowed»; in the Constitution of Spain – «not allowed», and in the Constitution of Turkey – «cannot». In our opinion, in part 2 of Art. 30 of the Constitution of Ukraine, it will be more acceptable to use the term «no one can» instead of the term «not

allowed», which implies the imposition of a direct legal obligation not to perform this or that action.

In some constitutions of European states, a provision has been established, according to which it is impossible to break into a person's home or other property without his consent. However, there is no such provision in the Constitution of Ukraine. In our opinion, in order to more effectively protect the inviolability of a person's home and other possessions, provisions on entering a person's home or other possessions without their consent should be established at the constitutional level. In this regard, the provisions of Part 2 of Art. 30 of the Constitution of Ukraine to add the phrase «without her consent», as well as to regulate in more detail the issue of entering a person's home or other property without her consent only in cases specifically established by law or by reasoned court decision.

The provisions of Art. 30 of the Constitution of Ukraine to be laid out in accordance with the requirements of international documents on human rights.

Keywords: *constitution, housing, inviolability, the right to inviolability of housing.*

УДК 342.7

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-4-19-27

Олена МАРЧЕНКО®

доктор філософських наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)

ПРАВА ЛЮДИНИ У ВИМІРАХ ЗАХІДНОЇ І СХІДНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

У статті розглянуто соціокультурні проблеми реалізації прав людини у контексті діалогу західної і східної цивілізацій. У ній репрезентовано історичні передумови та системні причини суперечностей між західною та ісламською концепціями прав людини, досліджено специфіку ціннісних засад формування східної правової ментальності, обґрунтовано необхідність досягнення балансу у взаємодії індивіда і суспільства із збереженням культурної ідентичності народу. Проаналізовано дві тенденції у сучасному розвитку ісламської правової сфери, одна з яких спрямована на збереження культурно-цивілізаційної своєрідності, а отже, містить у собі ознаки опозиції іншим правовим системам; друга – на зближення ісламської правової думки із західними підходами до прав людини. Обґрунтовано визначальні риси мусульманської концепції прав людини й з'ясовано: якщо західна культура культивує прагнення людини бути суб'єктом-організатором діяльності, то у східних культурах суб'єкт діяльності – цілісна група, яка і є носієм реальних прав, а індивід наділяється певними правами, будучи частиною цієї групи.

Під час дослідження проаналізовано спроби східних держав та їх коаліцій створити загальноісламські декларації та хартії, засадничими положеннями для яких були західні аналоги, зокрема розглянуто основні положення Загальної ісламської декларації прав людини 1981 року та Каїрської декларації з прав людини в ісламі, які стали предметом широких дискусій у східних державах. Оскільки в основу цих документів було покладено Загальну декларацію прав людини та Європейську Конвенцію із захисту прав людини та основних свобод, то фактично, ці дискусії зумовлені перманентним протистоянням західної та ісламської концепцій прав людини.

Доведено, що вказані суперечності є об'єктивно зумовленою культурно-правовою даністю, а людству, в усьому його культурному різноманітті, не уникнути конструктивного діалогу і досягнення компромісу у цьому міжцивілізаційному діалозі.

Ключові слова: *права людини, західна і східна правові цивілізації, іслам, діалог культур.*

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. у світі активізуються глобалізаційні процеси, внаслідок чого на міжнародній арені відбуваються зміни, які торкаються усіх сфер політичного та соціального життя. Геополітичні трансформації призводять до зіткнення інтересів держав із різними ментальними засадами та правовими традиціями. Відповідно виникає нагальна потреба у знаходженні компромісів й діалогу, що виходять за межі взаємодії між урядами та торкаються культурних міжнаціональних відносин. Найбільш проблемними виявляються у цьому контексті взаємини західноєвропейської та мусульманської культур. Розбіжності між ними

© О. Марченко, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2069-9942>

lina728@ukr.net